

Права людини і громадянина: способи захисту та фундаментальні принципи їх базування в умовах військового часу

Михайло Мурзаков

*здобувач ступеня вищої освіти «Магістр»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: MurzakovMY@krok.edu.ua*

Права людини і громадянина є, були і будуть актуальними як ніколи в контексті сучасного суспільства. В умовах військового агресії стан із забезпечення прав людини ускладнюється через постійні обстріли та дронів атаки. Отже найбільш важливим в такий період часу є доступ громадян до бомбосховища. Соціальне опитування людей у 2024 році виявило, що все менш людей ходить до бомбосховища, тим самим підвищує ризик смертності. Слід додати, що низький відсоток, як наприклад у Києві - 19%, обумовлюється не тільки не вірою у безпечність сховища, а у можливості взагалі потрапити до нього. Цей приклад є дуже актуальним, але не слід забувати про права людини і громадянина загалом.

Загальним базисом для прав і свобод людини і громадянина є Загальна декларація прав людини, прийнята у 1948 році. Ідеальним нормативним додатком до неї є Європейська конвенція прав людини, прийнята у 1950 році, що являє собою деталізовану версію декларації [2].

Тому ми ставимо перед собою за мету здійснити аналіз принципів, прав і свобод які закріплені законодавчо, не тільки на державному рівні, а і на міжнародному, та розкрити способи захисту прав людини і громадянина.

Однією з основних юридичних гарантій захисту є Конституція України. Вона являє собою певний демократичний базис, в якому закріплені різноманітний спектр прав і свобод, а також гарантії. Основні права людини і громадянина закріплені у II розділі Конституції України, такі як: право на життя, право на громадянство, право на гідність, право на недоторканість, право на майно, право на свободу віросповідання тощо. Інші права закріплені у всій Конституції, наприклад право на народне волевиявлення. Також головною юридичною гарантією є Конституційний суд України, а також Європейський суд з прав людини [1].

Основними принципами на яких базуються права людини і громадянина є: народовладдя, поділу влади, суверенітету, верховенства права, доцільності, законності, визнання людини як найвищої цінності держави.

Основний спосіб захисту прав і свобод людини і громадянина є звернення. Право на звернення до органів державної влади закріплюється у частині 1 Закону України «Про звернення громадян». Саме за допомогою інституту звернення громадян, і подання скарг, заяв, пропозицій і здійснюється захист прав і свобод. Такі звернення охоплюють повний спектр юридичного життя [2]. У вирішенні неконституційності законів, звернення може бути віддано на розгляд Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [5]. Також розгляд може відбуватись за заявою до Конституційного Суду України. Але слід зазначити,

що рішення Конституційного Суду України, не виправдовують людину в певній справі, а скоріше перероблюють законодавство, що в свою чергу, запускає новий розгляд справи особи, яка звернулася [1]. Звернення працює не тільки на рівні закону, а і на рівні певної ситуації, наприклад при протиправному діянні службовця, по відношенню до особи, яка звертається. Ще одним інструментом у захисті свого права є Європейський суд з прав людини обов'язковість виконання рішень якого була закріплена Верховною Радою України. У такій концепції позивачем виступає певна особа, а відповідачем сама держава [4].

Ключові слова: права людини і громадянина; конституційні гарантії; міжнародний захист прав людини; механізми захисту.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 07.11.2025).
2. Європейська конвенція з прав людини від 04.11.1950. Ратифікована Україною 17.07.1997 №995_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 07.11.2025).
3. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 №393/96 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text> (дата звернення: 07.11.2025).
4. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 №3477-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 07.11.2025).
5. Про уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 №776/97-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр#Text> (дата звернення: 07.11.2025).